

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

**САЛЕЙ Марина Іванівна**



УДК 342:124.5(477)

**КОНСТИТУЦІЙНА АКСІОЛОГІЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ:  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ПАРАДИГМА**

Спеціальність 12.00.02 – конституційне право;  
муніципальне право

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата юридичних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

**Науковий керівник**

доктор юридичних наук, професор  
**КРУСЯН Анжеліка Романівна**,  
Національний університет  
«Одеська юридична академія»,  
завідувач кафедри загальнотеоретичної  
юриспруденції, конституційного та  
адміністративного права  
Київського інституту інтелектуальної  
власності та права

**Офіційні опоненти:**

доктор юридичних наук, професор  
**БАТАНОВ Олександр Васильович**,  
Інститут держави і права  
імені В.М. Корецького НАН України,  
провідний науковий співробітник  
відділу конституційного права  
та місцевого самоврядування;  
  
кандидат юридичних наук, доцент  
**БОРИСЛАВСЬКА Олена Марківна**,  
Львівський національний університет  
імені Івана Франка,  
доцент кафедри конституційного права

Захист відбудеться « 16 » листопада 2017 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий « 13 » жовтня 2017 р.

Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради



**Л.Р. Біла-Тіунова**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Аксиологічною домінантою Конституції України є визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Саме ця констатація робить конституційне право цінним для будь-якої людини: по-перше, тому що цією нормою підноситься людська гідність; по-друге, це положення ставить людину у пріоритетне становище у взаємовідносинах із державою та суспільством.

У сучасних умовах конституційного реформування та політико-правової модернізації в Україні, що відбувається одночасно з перебудовою системи суспільних цінностей, виникає нагальна необхідність у науково-правових дослідженнях ціннісної складової Конституції та конституційного права. Ціннісне сприйняття конституційних норм породжує потребу дослідження і вирішення проблем конституційної аксіології, що обумовлює здійснення аналізу конституційного права та конституціоналізму у вимірі конституційних цінностей. Однак, у конституційно-правовій науці залишається проблемою визначення їх поняття, сутності та системи. Вагомість дослідження природи конституційних цінностей обумовлена не тільки пильною увагою до них з боку вчених і практиків конституційного права, але й регулятивною та охоронною значущістю, яка являє собою реальну здатність кожної конституційної цінності безпосередньо впливати на суспільні відносини, практику державного розвитку, перетворювати їх.

Важливим завданням при реалізації Конституції України є підтримка балансу та пропорційності конституційно захищених цінностей, цілей та інтересів, оскільки конституційні реалії актуалізують необхідність створення ціннісних орієнтирів, які будуть концептуальною основою для вибору шляхів розвитку суспільства, держави і правової системи в цілому, керівними положеннями конституційних реформ, розробки внутрішньої і зовнішньої політики держави, а також правозастосування та правоохоронної діяльності.

Окремі аспекти аксіології конституційного права досліджували такі вчені, як О.В. Батанов, Ю.В. Баулін, О.В. Білоскурська, Х.Н. Бехруз, О.М. Бориславська, Н.С. Бондарь, Ю.О. Волошин, Ф.В. Веніславський, В.В. Дудченко, В.Г. Задорожня, В.М. Кампо, С.В. Ківалов, В.І. Крус, А.Р. Крусян, М.М. Маркуш, М.І. Мельник, Ю.М. Оборотов, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілко, О.В. Прієшкіна, П.М. Рабінович, М.В. Савчин, О.В. Снежко, П.Б. Стецюк, Ю.М. Тодика. Дисертаційно проблеми конституційних цінностей розроблялися фрагментарно, зокрема, право на сприятливе навколишнє середовище як конституційна цінність досліджувалося в дисертації М.С. Перміловського. Безпосередньо конституційна аксіологія у сучасній Україні не була предметом

дисертаційних робіт. Проте, зважаючи на важливість аксіологічного пізнання конституційного права, питанням конституційної аксіології у сучасній конституційно-правовій науці приділено недостатньо уваги, відсутні комплексні дослідження аксіологічної конституційної проблематики. Наведене дає підстави зробити висновок щодо актуальності, наукової новизни та доцільності дисертаційного дослідження для розвитку вітчизняної конституційно-правової науки та практики.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на 2016–2020 рр. «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0011U01842) та теми науково-дослідної роботи кафедри конституційного права «Конституційна реформа та модернізація в умовах інтеграційного розвитку України».

**Мета і задачі дослідження.** Метою дисертаційного дослідження є розроблення науково-практичної парадигми конституційної аксіології з урахуванням сучасних умов вітчизняної конституційно-правової практики.

Мета дослідження зумовила необхідність розв'язання таких задач:

розкрити генезис формування конституційної аксіології;

сформулювати визначення поняття «конституційна аксіологія»;

виокремити ґносеологічні витоки конституційної аксіології як виду правової аксіології;

здійснити аналіз методології дослідження конституційної аксіології;

встановити ознаки конституційних цінностей;

систематизувати конституційні цінності в Україні;

обґрунтувати принципи конституційної аксіології;

розмежувати цінність Конституції України та її цінності;

охарактеризувати аксіологічно-функціональний механізм Конституції

України;

запропонувати форми реалізації конституційних цінностей під час здійснення Конституційним Судом України своїх повноважень;

з'ясувати функції конституційної аксіології у процесі конституційного судочинства.

*Об'єктом дослідження* є аксіологічна природа та зміст конституційних правовідносин.

*Предметом дослідження* є науково-практична парадигма конституційної аксіології у сучасній Україні.

*Методи дослідження* спираються на методологічний інструментарій, концептуальні підходи, вироблені юридичною наукою. Дисертаційне дослідження здійснено на основі філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів.

Ціннісний підхід до конституційного права дозволив вийти за нормативно-правові рамки при визначенні конституційних цінностей у суспільному житті, включаючи державно-правову сферу (п.п. 1.2, 1.3, р.

2, р. 3). Антропологічний підхід до дослідження конституційних цінностей зумовив їх розгляд як основу взаємодії між людиною, суспільством та державою (п.п. 1.3, 2.2, 2.3, р. 3). Соціокультурний (цивілізаційний) та історичний підходи під час дослідження конституційних цінностей у сучасній Україні надали можливість, врахувати культурні традиції, що укорінилися у менталітеті Українського народу, забезпечуючи тим самим відповідний стан розвитку держави і права (п.п. 1.1, 1.3, 2.1, 3.1). Герменевтичний підхід створив методологічну основу послідовного застосування способів тлумачення для істинного розуміння ціннісного змісту конституційних норм (п.п. 2.2, 2.3, р. 3). Діалектичний метод наукового пізнання використано для з'ясування сутності конституційної аксіології та конституційних цінностей, закономірностей та тенденцій їх становлення, розвитку та удосконалення. За допомогою системного методу досліджено систему конституційних цінностей у взаємозв'язку і взаємозалежності її елементів, виявлено властивості української системи конституційних цінностей (п.п. 2.2). Використання статистичного методу сприяло дослідженню та врахуванню правових позицій Конституційного Суду України щодо формування та захисту конституційних цінностей (п.п. 3.3). Формально-логічний метод забезпечив розмежування та визначення основних понять, юридичних конструкцій, механізму функціонально-аксіологічної дії Конституції України (п.п. 1.2, р. 2, 3.1, 3.2). Науково-догматичний метод застосовано при виявленні аксіологічних недоліків нормотворчого процесу (п.п. 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий метод дозволив виявити спільні конституційні цінності різних держав (п.п. 1.1).

Теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці таких провідних учених, як: О.В. Батанов, О.В. Білоскурська, Х.Н. Бехруз, О.М. Бориславська, Н.С. Бондарь, Ю.О. Волошин, Ф.В. Веніславський, В.В. Дудченко, В.Г. Задорожня, В.М. Кампо, С.В. Ківалов, В.І. Крус, А.Р. Крусян, М.М. Маркуш, М.І. Мельник, Ю.М. Оборотов, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілко, О.В. Прієшкіна, П.М. Рабінович, М.В. Савчин, О.В. Снежко, П.Б. Стецюк, Ю.М. Тодика.

Нормативно-правовою базою дисертаційного дослідження є: Конституція України та закони України, законодавство зарубіжних країн (Іспанії, ФРН, Чехії, Франції, Швейцарії та ін.).

Емпіричну основу дослідження становлять практика розгляду справ Конституційним Судом України та судовими органами зарубіжних країн.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у тому, що дисертаційна робота є першим в Україні науковим дослідженням теоретичних та практичних аспектів конституційної аксіології у сучасній Україні, в якому сформульовано низку наукових положень, висновків, пропозицій, що відображають його наукову новизну:

***уперше:***

виокремлено етапи генезису конституційної аксіології: 1) передісторія конституційної аксіології (від античності до кінця XVIII ст.); 2) розвиток

конституційної аксіології у межах правової аксіології (XIX ст.); 3) системне формування конституційної аксіології як напрямку науки конституційного права та ціннісної основи конституціоналізму (30-ті рр. XX ст. – теперішній час);

встановлено властивості системи конституційних цінностей в Україні: культурно-історична природа та ієрархічність; самовідтворюваність та діалектичний розвиток, обумовлений внутрішніми та зовнішніми чинниками; внутрішня підпорядкованість потребам людини; суб'єктивно-вольовий характер, що має прояв на етапі формування та реалізації конституційних цінностей; конституційно-нормативна форма (формалізація);

обґрунтовано використання системи принципів конституційної аксіології під час здійснення правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності, а також здійснення наукових досліджень;

доведено, що аксіологічно-функціональний механізм Конституції України передбачає внутрішній діалектичний взаємозв'язок між його частинами і характеризується різнонаправленістю та динамічністю з одночасним збереженням балансу конституційних цінностей у конкретних конституційних правовідносинах; у його складі виокремлено ціннісно-нормативну базу, інтелектуально-вольову основу, поведінково-динамічний компонент;

запропоновано форми реалізації конституційних цінностей під час здійснення повноважень Конституційним Судом України, до яких належать: конституційна діагностика; генерування конституційних цінностей; формування вихідних засад їх використання органами законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; захист та поновлення цінностей, охоронюваних Конституцією України;

розкрито зміст інструментально-методологічної, орієнтаційно-інформаційної та практично-перетворювальної функцій конституційної аксіології, які визначають специфіку її впливу на конституційну юстицію;

***удосконалено:***

визначення поняття «конституційна аксіологія» та «конституційні цінності» в частині роз'яснення їхньої сутності;

критерії систематизації конституційних цінностей (їх природа та ціленаправленість), на підставі яких зроблено висновок, що система конституційних цінностей має пірамідальну структуру, на вершині якої знаходиться людина, на середньому рівні – загальнолюдські, універсальні цінності (свобода, справедливість, рівність), що розгалужуються на три напрямки (права та свободи людини, функціонування інститутів громадянського суспільства та публічної влади) та формують власні групи цінностей;

характеристику процесу дії аксіологічно-функціонального механізму Конституції України, що відбувається поетапно: 1) конституціоналізація

того чи іншого суспільного феномена, що являє собою конституційну цінність; 2) поширення інформації щодо аксіологічного змісту Конституції України; 3) аксіологізація конституційної правосвідомості; 4) прийняття суб'єктами конкретних рішень та здійснення дій у сфері реалізації Конституції України (дотримання, виконання, використання конституційних приписів), що зумовлюються тими чи іншими конституційними цінностями; 5) формування та забезпечення конституційного правопорядку внаслідок дії конституційних цінностей у правотворчій, правозастосовній та правоохоронній діяльності;

***набули подальшого розвитку:***

розмежування аспектів сприйняття Конституції України як інструментально-юридичної, інтегративно-установчої та символічної цінності;

теоретична класифікація видів конституційних цінностей, закріплених у преамбулі Конституції України;

авторські пропозиції щодо створення на загальнодержавному рівні механізму поширення інформації про зміст ключових ціннісних положень Конституції України серед населення держави, починаючи із загальнообов'язкової середньої освіти та закінчуючи діяльністю органів публічної влади, із широким залученням до цього засобів масової інформації та інших інститутів громадянського суспільства.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у тому, що сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації можуть бути використаними у:

науково-дослідній сфері – як підґрунтя для проведення подальших наукових досліджень конституційної аксіології;

правотворчій діяльності – при удосконаленні законодавства, що регулює правотворчу, правозастосовчу та правоохоронну діяльність;

правозастосовчій діяльності – для єдності розуміння та застосування конституційних цінностей;

навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників, посібників із конституційного права, викладанні навчальних дисциплін «Конституційне право України», «Сучасний конституціоналізм в Україні», «Конституційна аксіологія» та у науково-дослідній роботі студентів.

**Апробація результатів дисертації.** Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднено у виступах на: Міжнар.-наук. конф. «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Всеукр. наук.-практ. конф. проф.-виклад. складу НУ «ОЮА» «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.); Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченій ювілею академіка С.В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.); Міжнар. наук.-практ. конф.

«Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Донецьк, 5–6 грудня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.); Міжнар. наук.-практ. конф. «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.).

**Публікації.** Основні положення і висновки дисертаційного дослідження викладено у 13 публікаціях, 5 із яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному науковому виданні та в 7 тезах доповідей на наукових конференціях.

**Структура дисертації.** Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, із них основного тексту 180 сторінок, список використаних джерел налічує 296 найменувань і розміщений на 38 сторінках, додаток викладено на 3 сторінках.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мету і задачі дослідження через його об'єкт і предмет, охарактеризовано його методи, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації, структури та обсягу роботи.

**Розділ 1 «Історико-методологічна парадигма конституційної аксіології»** складається з трьох підрозділів, яких присвячено дослідженню еволюції ціннісного виміру сучасного конституціоналізму, гносеологічних витоків правової аксіології та формуванню особливого методологічного інструментарію конституційної аксіології.

У **підрозділі 1.1. «Генезис конституційної аксіології»** здійснено науковий аналіз історичних витоків та поступового розвитку конституційної аксіології з метою пізнання її сутності та змісту.

Природа конституційної аксіології формувалася протягом тривалого часу, що зумовлює необхідність виокремлення таких етапів її генезису: передісторія конституційної аксіології (від античності до кінця XVIII ст.), що характеризувалася формуванням широкого філософського підґрунтя конституційної культури та конституційних цінностей, а також їх впливом на появу конституціоналізму; розвиток конституційної аксіології у межах правової аксіології, що проявлявся в домінуванні ціннісного підходу при дослідженні явищ суспільно-правової дійсності та їх перетворенні



(XIX ст.); системне формування конституційної аксіології як напрямку науки конституційного права та ціннісної основи конституціоналізму, що відбувається через конституціоналізацію суспільних цінностей та їх захист органами конституційної юрисдикції (30 рр. XX ст. – теперішній час).

Ключовим у конституційній аксіології та визначальним елементом її сутності слід вважати науково-практичну спрямованість, крізь призму якої здійснюються конституційно-правові дослідження із застосуванням конституційних цінностей. Конституційна аксіологія визначається як вчення про формування, застосування та захист конституційних цінностей як фундаментальних, зокрема, ціннісних основ сучасного конституціоналізму. Конституційна аксіологія будується на філософській основі права, системі сучасного конституціоналізму і розкриває сутність конституційних цінностей, їх генетичне походження, встановлює співвідношення конституційних цінностей між собою, особливості їх реалізації та захисту.

**У підрозділі 1.2. «Гносеологічні витоки конституційної аксіології як виду правової аксіології»** зроблено висновок, що гносеологічні засади правової аксіології є перш за все методологічним фундаментом та категоріальною основою для розвитку конституційної аксіології.

Базовою категорією конституційної аксіології є цінність, тобто об'єктивно існуючий предмет, явище, стан та процес, який на конкретному етапі соціального розвитку відповідає цілям, інтересам і потребам людини та суспільства, є значущим для них. Виходячи із цієї константи, можна стверджувати про наявність причинно-наслідкового зв'язку між потребами та інтересами таких суб'єктів як людина, суспільство і держава із ціннісною характеристикою права. Оскільки правове регулювання має бути цілеспрямованим, процес цілепокладання має спиратися на вихідні ціннісні засади права, що відображають місце тих чи інших цінностей у праві, та, у свою чергу, зумовити власну, інструментальну та соціальну цінність права. Отже, цінності права є фундаментом конституційних цінностей і тому, як правові ідеали не залишаються лише фактом панівної правосвідомості, а затверджуються у правових принципах, яких закріплено у джерелах права, зокрема у Конституції України. Гносеологічно аксіологічний характер конституційно-правових норм обумовлюється, з одного боку, тими цінностями, що закріплені в них, а, з іншого – їх самостійним значенням у регулюванні суспільних відносин та іншими формами впливу на людину та соціум.

Разом із тим, конституційна аксіологія відрізняється від правової аксіології за такими критеріями: а) предметом, оскільки правова аксіологія не може врахувати особливостей конституційно-правової теорії та практики повною мірою, а також виокремити напрямки впливу явищ конституційної реальності на суспільно-державне функціонування; б) сферами реалізації, оскільки конституційна аксіологія застосовується

не тільки на теоретичному рівні, але й під час нормотворчої та практичної, у тому числі судової діяльності, що зумовлює необхідність формування та реалізацію аксіологічних механізмів.

Окремими напрямками конституційної аксіології є муніципальна аксіологія та антропологічна аксіологія.

У *підрозділі 1.3. «Методологічні засади конституційної аксіології»* визначено, що методологічний базис як дослідницької, так і практичної діяльності з конституційної аксіології є важливим підґрунтям забезпечення конституційних цінностей, а відтак і удосконалення державно-правових реалій та процесів, у тому числі правотворчої та правозастосовної діяльності, прав людини та громадянина, громадянського суспільства. Він має бути комплексним і різноманітним, щоб урахувати особливості усіх сфер суспільних відносин, процесів та явищ, що мають аксіологічний характер у конституційній сфері. Так, використання домінантного ціннісного підходу має доповнюватися методологічним інструментарієм герменевтичного, телеологічного, соціокультурного (цивілізаційного), історичного, порівняльно-правового, антропологічного, системного підходів.

Вплив ціннісного підходу на конституційно-аксіологічні дослідження полягає у можливості: аналізу ціннісного аспекту конституційно-правових норм, відносин та процесів; формулювання як змісту самих конституційних цінностей, так і вироблення механізму їх забезпечення та захисту з урахуванням стану суспільного розвитку; визначення напрямків суспільного та державного розвитку, перетворення конституційної реальності, а також приведення норм чинного законодавства у відповідність до конституційних цінностей, якими керується у своїй діяльності орган конституційної юрисдикції.

**Розділ 2 «Концептуально-теоретична парадигма конституційної аксіології»** складається з трьох підрозділів, які містять дефініювання категорії «конституційні цінності», формування їх системи та визначення принципів конституційної аксіології.

У *підрозділі 2.1. «Правова природа та ознаки конституційних цінностей»* констатовано, що оскільки конституційні цінності є предметом конституційної аксіології, їх соціально-політична природа пов'язана з усіма елементами системи сучасного конституціоналізму, з одного боку, та характеризується гуманістичною, демократично-правовою та загальною спрямованістю, що дозволяє звести їх до конституційно-нормативних об'єктів, які одночасно є діалектично взаємопов'язаними цілями та засобами їх досягнення, з іншого: конституційні цінності – це гуманістичні, демократично-правові, універсальні конституційно-нормативні об'єкти конституційних правовідносин, що визначально впливають на всі елементи сучасного конституціоналізму, публічно-владну і суспільну практику.

Структурування конституційної цінності полягає не у виокремленні певних її частин, а навпаки – у формуванні цілісності постійних і стійких зв'язків об'єкта, які забезпечують його ідентичність самому собі – збереження головних якостей і властивостей, що зумовлюють його значення для суб'єктів конституційних правовідносин.

Аналіз наукових напрацювань стосовно конституційних цінностей та їх сутності дозволив зробити висновок, що усім конституційним цінностям притаманні такі ознаки: верховенство в системі правових цінностей, історичність, ієрархічність, легітимність, сконцентрованість, стабільність, оновленість змісту.

**Підрозділ 2.2. «Система конституційних цінностей в Україні»** містить наукове обґрунтування необхідності систематизації конституційних цінностей.

Доведено, що у процесі формування системи конституційних цінностей слід виходити з того, що Конституція як Основний закон держави фіксує первинні, основні суспільно-політичні цінності: життя, свободу, рівність, справедливість, честь і гідність та розвиває їх у похідних, інструментальних цінностях, які мають вигляд юридичних прав і свобод особи в її індивідуальних і колективних проявах, а також демократії, верховенства права тощо.

Критерієм систематизації конституційних цінностей вбачаються їх природа та ціленаправленість. Схематично уся система конституційних цінностей може бути зображена у пірамідальній формі, на вершині якої буде людина. На наступному рівні знаходяться загальнолюдські, універсальні цінності, що є основою права та функціонування держави, а саме свобода, справедливість, рівність. Їхнє унормування здійснюється у конституційно-правових цілях та ідеалах. Далі у системі відбувається розгалуження конституційних цінностей, тому можна виокремити головні напрямки та групи цінностей, що впливають із них: права і свободи людини, конституційні засади функціонування взаємодії громадянського суспільства та публічної влади. На цьому рівні конституційні цінності набувають різних форм: правових принципів, правових станів, правових процесів, державно-правових інститутів. Крім того, цим конституційним цінностям притаманний інструментальний характер, вони є цінностями-засобами. До них належать, наприклад, референдум, місцеве самоврядування тощо.

У **підрозділі 2.3. «Принципи конституційної аксіології»** запропоновано комплексне використання системи принципів конституційної аксіології, що зумовлені природою конституційних цінностей та складних взаємозв'язків у їх системі для конституційної теорії та практики.

Ця система містить такі принципи: гуманізм, системність; комплексність; врахування об'єктивно-суб'єктивної природи

конституційних цінностей та відсутність категоріальних оцінок (легальних критеріїв), історична та соціокультурна мінливість конституційних цінностей, їх динамічного розвитку, ситуативність та детермінованість, поєднання теорії (науки) та практики у виявленні істинного змісту конституційних цінностей; інтерактивність; функціональність у певних сферах суспільних відносин; формалізація конституційних цінностей, у тому числі шляхом їх унормування, з метою захисту їх якісних та кількісних характеристик, поширення на все суспільство; врахування форм взаємодії між конституційними цінностями, як їх взаємозалежності, так і конкуренції; співвіднесення суспільних та особистісних конституційних цінностей; баланс та пропорційність цінностей у вирішенні конституційно-правових спорів та подолання конституційно-правових колізій.

**Розділ 3 «Практична парадигма конституційної аксіології у сучасній Україні»** складається з трьох підрозділів, в яких надано ціннісну характеристику Конституції України, визначено її функціонально-аксіологічний механізм та особливі взаємозв'язки конституційної аксіології та діяльності Конституційного Суду України.

У *підрозділі 3.1. «Конституція України як цінність та її цінності»* аргументовано, що Конституція України, з одного боку, фіксує та гарантує найважливіші суспільно-політичні та особисті цінності, а, з іншого, є сама найважливішою цінністю. І ці властивості обумовлюють одна одну.

Конституція України як Основний закон держави має: інструментально-юридичну цінність, яка полягає у закріпленні: базових цінностей суспільства, прямому регулюванні ціннісних суспільних відносин, конституційній аксіологізації юридичної теорії і практики, наданні відповідних ціннісних засад галузям права; інтегративно-установчу цінність, яка має вираження у трансформації етнокультурного суспільства в результаті поступального будівництва державних інститутів у націю (народ) як суб'єкт політичних відносин; символічну цінність, яка має прояв у втіленні історичної спадковості розвитку держави і суспільства.

Конституція України містить складну, багаторівневу систему фундаментальних орієнтирів соціально-економічного і політичного розвитку суспільства і держави, прав та свобод особистості. Її потенціал визначається змістом закріплених у ній принципів, які мають базовий характер, що засновує державно-правову систему, правову державність, в якій законодавство і практика його застосування відповідають конституційним приписам.

Основні аксіологічні елементи Конституції України знайшли своє пряме закріплення у Преамбулі, Розділі I «Загальні засади», Розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», Розділі III «Вибори. Референдум», що встановлюють основи конституційного ладу та взаємодії особи, суспільства і держави, які уточнюються в наступних розділах Конституції України. Зокрема, конституційні цінності, що містяться

у преамбулі Конституції України, відрізняються тим, що мають моральний, патріотичний, історичний, соціальний характер. Їх можна згрупувати за трьома суб'єктивними напрямками на особистісні, суспільні та державні цінності.

Пріоритетною конституційною константою є цінність людини як біологічної істоти. Разом із тим, аналізуючи текст Конституції України, можна виокремити такі конституційні цінності, як: основи державності і міжнародний статус держави (ст.ст. 1, 9, 17, 18), цілісність і недоторканність території, унітаризм (ст. 2), права і свободи людини і громадянина (ст. 3), народовладдя (ст.ст. 5, 69–74), розподіл влади (ст. 6), місцеве самоврядування (ст. 7), верховенство права, дія і верховенство Конституції (ст.ст. 8, 19, 154–159), державна мова і мови національних меншин (ст. 10), толерантні міжнаціональні відносини (ст.ст. 11, 12), політична, економічна та ідеологічна багатоманітність (ст. 15), екологічна рівновага (ст. 16), державні символи (ст. 20). Система цих цінностей відображає зміст конституційного ладу України.

**Підрозділ 3.2. «Аксіологічно-функціональний механізм дії Конституції України»** містить аналіз аксіологічного аспекту дії Конституції України, що втілюється у складному механізмові, в якому доцільно виокремлювати такі елементи: ціннісно-нормативну базу, інтелектуально-вольову основу та поведінково-динамічний компонент.

Норми Конституції України втілюють свій аксіологічний потенціал на зовнішньому рівні як безпосередньо через ціннісно-текстуальне наповнення їх змісту, так і за допомогою функціонування інститутів публічної влади та громадянського суспільства. У конституційній правосвідомості конституційна установка трансформується у такі форми: знання (інформованість) індивіда про зміст конституційно-правових норм і аспектів правової діяльності; ставлення індивіда до конституційних цінностей (містить конституційну ідеологію і психологію). При цьому, можна виокремити групи факторів, що впливають на ціннісно-правові орієнтації людини: 1) зовнішні – процеси, методи, способи (зокрема навчання, практична діяльність) та відповідні інститути, що їх реалізують (сім'я, школа, засоби масової інформації, органи публічної влади тощо) і опосередковують формування конституційних ціннісних установок; 2) внутрішні – процеси, методи і способи (самоаналіз, самокритика тощо), за допомогою яких особистість викристалізовує власну систему ціннісних орієнтацій на основі наявного життєвого досвіду.

Ціннісно-орієнтовний вплив конституційної правосвідомості на дії суб'єктів правовідносин має багатфакторний і не випадковий характер. Конституційні цінності комплексно сприймаються правосвідомістю та реалізуються у поведінці індивідів та органів публічної влади, вони стабільно залишаються мотиваційним орієнтиром, рушійною силою поведінки особи.

При цьому, враховуючи тісний зв'язок конституційної аксіології із системою конституціоналізму, аксіологічно-функціональний механізм Конституції України досліджено не в статичному, а в динамічному аспекті, під час взаємодії його елементів, що дозволило виокремити етапи, у ході яких він відбувається: 1) конституціоналізація того чи іншого суспільно-політичного об'єкта, що являє собою конституційну цінність шляхом його закріплення у конституційних нормах; 2) поширення інформації про аксіологічний зміст Конституції України, її окремих положень та визнання суб'єктом конституційно-правових відносин їх ціннісних властивостей, а також їх здатності чинити визначальний вплив на його поведінку, готовність їх наслідувати; 3) створення образу конституційних цінностей у правосвідомості учасника конституційних правовідносин, визначення їх місця в ієрархії його власних аксіологічних установок; 4) прийняття суб'єктами конкретних рішень та здійснення дій у сфері реалізації Конституції України, що зумовлюються тими чи іншими конституційними цінностями; 5) формування та забезпечення конституційного правопорядку внаслідок активної дії конституційних цінностей у правотворчій, правозастосовній та правоохоронній діяльності.

Важливими частинами аксіологічно-функціонального механізму Конституції України є інституційний блок (органи місцевого самоврядування, державні органи, інститути громадянського суспільства) та практичний блок, який передбачає нормотворчу, правоохоронну та правозастосовну діяльність, а також конституційні правовідносини, що з ними пов'язані.

У підрозділі 3.3. *«Конституційна аксіологія та практика Конституційного Суду України»* доведено, що практика Конституційного Суду України має оціночну природу, яка підвищує аксіологічну роль органу конституційної юрисдикції у державному механізмові.

Ціннісний характер конституційних положень отримує підтвердження в актах Конституційного Суду України, який активно залучає аксіологічний потенціал конституційних норм для формування правових позицій щодо конкретних справ, виявляючи саме ті конституційні цінності, що сприяють їх вирішенню. Під час тлумачення Основного Закону держави Конституційний Суд України використовує прийоми правової герменевтики, буквальної, історичної, систематичної та телеологічної інтерпретації, здійснюючи таким чином конвертацію, переклад конституційних норм у конституційні цінності, що дозволяє визначити дійсне соціальне призначення тієї чи іншої норми. Саме у практиці Конституційного Суду України набули свого обґрунтування формально не зафіксовані у Конституції цінності, зокрема справедливість, що є виявом генерування змісту конституційних цінностей.

Завданням Конституційного Суду України є об'єктивація динамічного балансу конституційних цінностей у кожному своєму рішенні, враховуючи

ті нагальні потреби конкретно-історичного розвитку України, в яких ці цінності знаходять своє актуальне втілення, що, безумовно, впливає на формування вихідних засад використання конституційних цінностей органами законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Аналіз рішень Конституційного Суду України свідчить, що Конституційний Суд України приділяє велику увагу захистові основних конституційних цінностей.

Зворотній вплив конституційної аксіології на діяльність органу конституційної юрисдикції полягає у створенні орієнтаційно-інформаційної основи та методологічного інструментарію щодо прийняття ним своїх рішень, застосування яких перетворює конституційну дійсність та поновлює конституційний правопорядок.

## ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дозволило отримати нове вирішення наукового завдання щодо узагальнення та розробки теоретичних положень стосовно науково-практичної парадигми конституційної аксіології в Україні та підготовки на цій основі науково-обґрунтованих пропозицій. До числа висновків, які є результатами дослідження та найбільш детально відображають наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, можна віднести такі:

1. Конституційна аксіологія – це вчення про формування, застосування та захист конституційних цінностей як фундаментальних, зокрема, ціннісних основ сучасного конституціоналізму.

2. У генезисі конституційної аксіології можна виокремити такі етапи її становлення: 1) передісторія конституційної аксіології (від античності до кінця XVIII ст.) характеризувалася формуванням широкого філософського підґрунтя конституційної культури та конституційних цінностей, а також їх впливом на появу конституціоналізму; 2) розвиток конституційної аксіології у межах правової аксіології, що проявлявся у домінуванні ціннісного підходу при дослідженні явищ суспільно-правової дійсності та їх перетворенні (XIX ст.); 3) системне формування конституційної аксіології як частини конституційного права та конституціоналізму, що відбувається через конституціоналізацію суспільних цінностей та їх захист органами конституційної юрисдикції (30-ті роки XX ст. – теперішній час).

3. Аналіз гносеологічних витоків конституційної аксіології як виду правової аксіології свідчить про те, що вона вирішує ціннісну проблему, розкриваючи рівною мірою, на яких конституційних цінностях у першу чергу мають базуватися право, усі його галузі, та на основі яких можна змоделювати ідеальну аксіосферу конституційного права. Таким чином, гносеологічні засади правової аксіології є перш за все методологічним фундаментом та категоріальною основою для розвитку конституційної

аксіології, що спрямована на досягнення та удосконалення системи конституційних цінностей, а також механізму їх реалізації та захисту.

4. Методологічні засади конституційної аксіології базуються на ціннісному підході, завдяки якому наповнюється змістом аксіологічна парадигма конституційного права та конституціоналізму. При визначенні пріоритетів у суспільному житті, включаючи конституційно-правову сферу, ціннісний підхід до конституційного права виходить за нормативно-правові межі. Вплив ціннісного підходу на конституційні дослідження полягає у такому: під час дослідження конституційно-правових норм, відносин та процесів увагу звернено на те, які саме моральні, ціннісні засади є наявними в них і чи взагалі вони є присутніми; надає можливість як сформулювати зміст самих конституційних цінностей, так і виробити механізм їх забезпечення та захисту з урахуванням стану суспільного розвитку; дозволяє привести норми чинного законодавства у відповідність до конституційних цінностей, якими керується у своїй діяльності орган конституційної юрисдикції. Ціннісний підхід надав змогу дослідити конституційно-правову реальність та правовий простір, не відхиляючись від інтересів суспільства, як, власне, головної мети функціонування не тільки конституціоналізму, але й усієї держави та її правової системи. Однак він не є самодостатнім, тому методологічний базис як дослідницької, так і практичної діяльності у сфері аксіології конституційного права, має бути комплексним і різноманітним, аби врахувати особливості усіх сфер суспільних відносин, процесів та явищ, що мають ціннісний характер.

5. Конституційні цінності – це гуманістичні, демократично-правові, універсальні конституційно-нормативні об'єкти конституційних правовідносин, що визначальною мірою впливають на всі елементи сучасного конституціоналізму, публічно-владну та суспільну практику.

6. Структура конституційної цінності має розглядатись як цілісна єдність постійних і стійких зв'язків елементів об'єкта, які забезпечують його ідентичність самому собі, а саме – збереження головних якостей і властивостей під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, що зумовлюють його значення для суб'єктів конституційних правовідносин, оскільки тільки об'єкти, що володіють усіма притаманними конституційним цінностям ознаками, можуть визначальною мірою впливати на всі елементи сучасного конституціоналізму. Усім конституційним цінностям є властивими такі ознаки: верховенство в системі правових цінностей, історичність, ієрархічність, легітимність, сконцентрованість, стабільність, оновленість змісту. Тільки у сумі цих ознак загальноприйнятні соціальні об'єкти конституційних правовідносин (цілі та установки) набувають статусу конституційних цінностей.

7. Формуючи систему конституційних цінностей, слід виходити з того, що Конституція як Основний Закон держави фіксує первинні, основні



суспільно-політичні цінності та розвиває їх у похідних, інструментальних цінностях, які мають вигляд юридичних прав і свобод особи в її індивідуальних і колективних проявах, а також демократії, верховенства права тощо. Критерієм систематизації конституційних цінностей є їх природа та ціленаправленість. Схематично уся система конституційних цінностей може бути зображеною у пірамідальній формі, на вершині якої буде людина. На наступному рівні знаходяться загальнолюдські, універсальні цінності, що є основою права та функціонування держави, а саме свобода, справедливість, рівність. Вони одночасно належать і людському життю, і функціонуванню суспільства. Їхнє унормування здійснюється у конституційно-правових цілях та ідеалах. На їх базі відбувається розгалуження конституційних цінностей в окремих сферах життєдіяльності людини, тому можна виокремити три головні напрямки, що з них випливають групи цінностей, зокрема: права і свободи людини, конституційні засади функціонування у взаємодії громадянського суспільства та публічної влади. На цьому рівні конституційні цінності набувають різних форм: правових принципів, правових станів, правових процесів, державно-правових інститутів. Крім того, цим конституційним цінностям притаманний інструментальний характер, вони є цінностями-засобами, що закріплені у конституційних нормах.

8. Аналіз Конституції України дозволяє віднести систему конституційних цінностей в Україні до рівноважного типу та виокремити такі її властивості: культурно-історична природа та ієрархічність; самовідтворюваність та діалектичний розвиток, обумовлений внутрішніми та зовнішніми чинниками; внутрішня підпорядкованість потребам людини; суб'єктивно-вольовий характер, що має прояв на етапі формування та реалізації конституційних цінностей; конституційно-нормативна форма (формалізація).

9. Відштовхуючись від природи конституційних цінностей та складних взаємозв'язків у їх системі для теорії та практики конституційної аксіології, доцільним є комплексне використання системи принципів: гуманізму, системності; комплексності; врахування об'єктивно-суб'єктивної природи конституційних цінностей та відсутності категоричних оцінок (легальних критеріїв), історичної та соціокультурної мінливості конституційних цінностей, їх динамічного розвитку, ситуативності та детермінованості різними чинниками, поєднання теорії (науки) та практики у виявленні істинного змісту конституційних цінностей; інтерактивності; функціональності у певних сферах суспільних відносин; формалізації конституційних цінностей, у тому числі шляхом їх унормування, з метою захисту їх якісних і кількісних характеристик, поширення на все суспільство; врахування форм взаємодії між конституційними цінностями як їх взаємозалежності, так і конкуренції; співвіднесення суспільних та особистісних конституційних цінностей;

балансу та пропорційності цінностей у вирішенні конституційно-правових спорів та подолання конституційно-правових колізій.

10. Конституція України як цілісний концепт має: інструментально-юридичну цінність, яка полягає у закріпленні базових цінностей суспільства, прямому регулюванні ціннісних суспільних відносин, конституційній аксіологізації юридичної теорії і практики, наданні відповідних ціннісних засад галузям права; інтегративно-установчу цінність, яка має вираження у трансформації етнокультурного суспільства (наслідком поступального будівництва державних інститутів у націю (народ) як суб'єкт політичних відносин; символічну цінність, яка має прояв у втіленні історичної спадковості розвитку держави і суспільства.

11. Основний Закон України містить складну, багаторівневу систему цінностей, що становлять правову основу і одночасно систему фундаментальних орієнтирів соціально-економічного і політичного розвитку особистості, громадянського суспільства та української державності, а в конституційно-правовій науці розглядається як аксіологічний вимір Конституції України.

12. Аксіологічно-функціональний механізм Конституції України передбачає внутрішній діалектичний взаємозв'язок між його частинами, характеризується різнонаправленістю та динамічністю з одночасним збереженням балансу конституційних цінностей у конкретних конституційних правовідносинах. У його складі доцільно виокремлювати: ціннісно-нормативну базу, що формує конституційно-аксіологічну основу; інтелектуально-вольову основу, яка має відображення у конституційній правосвідомості шляхом сприйняття відповідної конституційної моделі поведінки або відторгнення образу конституційної цінності, конформізм, заперечення її орієнтуючого впливу на діяння різних суб'єктів; поведінково-динамічний компонент, що реалізується у конституційних правовідносинах у межах правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності.

13. Між конституційною юстицією та конституційною аксіологією існує діалектичний взаємозв'язок. Він має прояв у формах реалізації конституційних цінностей під час здійснення повноважень Конституційним Судом України, до яких належать конституційна діагностика; генерування конституційних цінностей; формування вихідних засад їх використання органами законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; захист та поновлення цінностей, охоронюваних Конституцією України.

14. Функції, що визначають специфіку дії конституційної аксіології на конституційну юстицію як процес та результат: інструментально-методологічна функція конституційної аксіології полягає у тому, що конституційні цінності є критерієм, який дозволяє досягнути дійсний зміст та призначення конституційних норм під час їх тлумачення і підставою для визнання неконституційним того чи іншого нормативно-

правового акта; орієнтаційно-інформаційна функція конституційної аксіології формує національну аксіосферу крізь призму імплементації ментальних, культурних та історичних особливостей українського народу у конституційні цінності; практично-перетворювальна функція конституційної аксіології дозволяє позитивно впливати на конституційну реальність і функціонування органів законодавчої, виконавчої та судової влади; забезпечуючи тим самим захист прав людини і громадянина в Україні, стабільний демократичний і правовий розвиток держави.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті у фахових періодичних виданнях:*

1. Салей М.І. Аксіологія в конституційному праві: до постановки питання про зміст та поняття. *Юридичний вісник*. 2012. № 2. С. 133–138.
2. Салей М.І. Система цінностей в конституційному праві України. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С. 105–109.
3. Салей М. І. Цінність Конституції України. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2 кн. 1. С. 27–31.
4. Салей М.І. Аксіологічний вимір змісту Конституції України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. № 75. С. 150–157.
5. Салей М.І. Предмет конституційної аксіології як напряму конституційно-правових досліджень. *Молодий вчений*. 2016. № 5. С. 432–434.
6. Салей М.І. Конституційна аксіологія та практика Конституційного Суду України: форми взаємовпливу. *Національний юридический журнал: теорія и практика (Jurnalul juridic național: teorie și practică)*. 2016. № 6. С.19–23.

*Опубліковані праці апробаційного характеру:*

7. Салей М.І. Поняття конституційних цінностей та їх роль в сучасному суспільстві і державі. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права* : матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т. 1 / відп. за вип. д-р. юрид. наук, проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». О. : Фенікс, 2012. С. 368–370.
8. Салей М.І. Характерні ознаки конституційних цінностей. *Правове життя сучасної України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. професор-виклад. складу НУ «ОЮА» (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.) Т. 1. С. 324–326.
9. Салей М.І. Щодо системи конституційних цінностей. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею академіка С.В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.) У 2 т. Т.1. / відп. ред. В.М. Дрьомін. О. : Юрид. л-ра, 2014. С. 167–169.

10. Салей М.І. Аксіологічний вимір Конституції України. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: Міжнар. наук.-практ. конф (м. Донецьк, 5-6 грудня 2014 р.). Донецьк : Східно-українська наукова юридична організація, 2014. С. 16–18.

11. Салей М.І. Ціннісний вимір змісту Конституції України. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 травня 2015 р.). У 2 т. Т. 1 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. О. : Юрид. л-ра, 2015. С. 282–285.

12. Салей М.І. Конституційна аксіологія як новітній напрям конституційно-правових досліджень. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 травня 2016 р.). У 2 т. Т. 1 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. О. : Юрид. л-ра, 2016. С. 285–287.

13. Салей М.І. Елементний склад аксіологічного механізму Конституції України: постановка проблеми. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф (м. Одеса, 19 травня 2017 р.). У 2 т. Т. 1 / відп. ред. Г.О. Ульянова. О. : Видав. дім «Гельветика», 2017. С. 305–307.

## АНОТАЦІЯ

**Салей М.І. Конституційна аксіологія в сучасній Україні: науково-практична парадигма.** – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2017.

Дисертацію присвячено формуванню науково-практичної парадигми конституційної аксіології з урахуванням конституційно-правових реалій вітчизняної практики. Досліджено становлення та розвиток конституційної аксіології. З використанням історичного підходу розкрито генезис науково-практичної парадигми конституційної аксіології. Обґрунтовано науково-практичну спрямованість та природу конституційної аксіології. Сформовано методологічні засади конституційної аксіології.

Досліджено та визначено природу конституційних цінностей, їх структуру та ознаки. На основі аналізу конституційного законодавства України, науково-теоретичних і прикладних робіт надано системно-структурну характеристику конституційних цінностей та виокремлено властивості української системи цінностей. Аргументовано комплексне використання системи принципів конституційної аксіології.

Особливої уваги приділено аксіологічній природі Конституції України. Запропоновано аксіологічно-функціональний механізм Конституції України та визначення його структурної характеристики і динаміки реалізації. Визначено основні форми впливу конституційної аксіології на практику Конституційного Суду України.

**Ключові слова:** конституційна аксіологія, конституційні цінності, ціннісний підхід, конституціоналізм, аксіологічно-функціональний механізм Конституції України, нормотворча, правозастосовна та правоохоронна діяльність.

## АННОТАЦІЯ

**Салей М.И. Конституционная аксиология в современной Украине: научно-практическая парадигма.** – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2017.

Диссертация посвящена формированию научно-практической парадигмы конституционной аксиологии с учетом конституционно-правовых реалий отечественной практики.

Исследованы становление и развитие конституционной аксиологии. Раскрыт генезис научно-практической парадигмы конституционной аксиологии. Обоснована научно-практическая направленность конституционной аксиологии.

Сформулированы методологические основы конституционной аксиологии, основанные на ценностном подходе, благодаря которому наполняется содержанием аксиологическая парадигма конституционализма.

Определены и исследованы природа конституционных ценностей, их структура и признаки. На основе анализа конституционного законодательства Украины, научно-теоретических и прикладных работ дана системно-структурная характеристика конституционных ценностей и выделены свойства украинской системы ценностей (культурно-историческая природа и иерархичность; самовоспроизведение и диалектическое развитие, обусловленные внутренними и внешними факторами; внутренняя подчиненность потребностям человека; субъективно-волевой характер, который проявляется на этапе формирования и реализации конституционных ценностей; формализация и реальное существование). Аргументировано использование комплексной системы принципов конституционной аксиологии.

Особое внимание уделено аксиологической природе Конституции Украины. Установлено, что Основной Закон Украины содержит сложную, многоуровневую систему ценностей, составляющих правовую основу и одновременно систему фундаментальных ориентиров целеполагания социально-экономического и политического развития личности, гражданского общества и украинской государственности, а в конституционно-правовой науке рассматривается в качестве аксиологического измерения Конституции Украина.

Предложены аксиологично-функциональный механизм действия Конституции Украины, его структурная характеристика и динамика реализации. Обоснованы основные формы воздействия конституционной аксиологии на практику Конституционного Суда Украины, к которым относятся конституционная диагностика; генерирование конституционных ценностей; формирование исходных принципов их использования органами законодательной, исполнительной и судебной ветвей власти; защита и восстановление ценностей, охраняемых Конституцией Украины.

**Ключевые слова:** конституционная аксиология, конституционные ценности, ценностный подход, конституционализм, аксиологическая функциональный механизм Конституции Украины, нормотворческая, правоприменительная и правоохранительная деятельность.

## SUMMARY

**Saley M. I. Constitutional Axiology in Modern Ukraine: Scientific and Practical Paradigm.** – Manuscript.

A thesis submitted to the National University «Odesa Law Academy» for a degree of Candidate of Science (PhD) in specialty 12.00.02 «Constitutional Law; Municipal Law». – Odesa, 2017.

The thesis is devoted to the formation of a scientific and practical paradigm of constitutional axiology, taking into account the constitutional and legal realities of domestic practice. The formation and development of constitutional axiology is investigated. The genesis of the scientific and practical paradigm of constitutional axiology is revealed using the historical approach. The scientific practical orientation and nature of constitutional axiology are substantiated. Methodological principles of constitutional axiology are formed.

The nature of constitutional values, their structure and features are determined and investigated. A characteristic of structure and system of constitutional values was given on the basis of the analysis of Ukrainian constitutional legislation, scientific theoretical and applied works. The attributes of the Ukrainian system of values are singled out. The use of a complex system of principles of constitutional axiology is argued.

A special attention is paid to the axiological nature of the Constitution of Ukraine. The axiological-functional mechanism of the Constitution of Ukraine defining its structural characteristics and dynamics of implementation is proposed. The basic forms of the influence of constitutional axiology on the practice of the Constitutional Court of Ukraine are determined.

**Keywords:** constitutional axiology, constitutional values, value-based approach, constitutionalism, axiological functional mechanism of the Constitution of Ukraine, law-making activity, law-enforcement activity.



---

Підписано до друку 02.10.2017.  
Формат 60x90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.2002 р.  
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел. 7777-591.